

ROBERTAS KUDIRKA
 Vilniaus universitetas

SENOJI IR NAUJOJI EUFEMIJA. GRAFINĖ EUFEMIJA ELEKTRONINIAME DISKURSE

1. Įvadas

Eufeminė substitucija atsiranda dėl tabu (dėl etiketo, įvairių prietarų ar draudžiamų ir neteiktinų žodžių ir pan.), paplitusių kalbinėje bendruomenėje, nes ne viską galima sakyti, nevalia kalbėti apie viską bet kokiomis aplinkybėmis, privalu atsižvelgti į situaciją. Dažniausios tabu sritys, apie kurias tiesiogiai kalbėti nemandagu ir nekorektiška, yra fiziologiniai veiksmai ar jų padariniai (tuštinimasis, šlapinimasis, intymūs santykiai ir pan.), tad eufeminės substitucijos pagrindinė funkcija – sušvelninti įžeidžiantį, vulgarų žodį (Allan, Burridge 2006: 32, Liszka 1990: 409–412, Krieger, Hantschel 2001: 76, Koženiauskiene 2001: 243, Schippan 1992: 103, Williams 1975: 198, Москвин 2007: 166). Eufemijos reiškinys lingvistinėje literatūroje dažniausiai analizuojamas keliais aspektais: sociolingvistiniu (tabu žodžiai ir pan.), funkcinio (eufemijos motyvai), gramatiniu ir semantiniu (eufemizmų sandara, eufemizacijos būdai) (McGlone, Beck, Pfiester 2006: 261–265, Гальперин 1981: 174). Atspindėdamas socio realijas kinta ir žodynas: anksčiau rasizmo, seksualinių mažumų ir kai kurių kitų sričių eufemizmams nebuvo skiriama daug dėmesio – tuo galima įsitikinti pavarčius senesnius ir naujesnius eufemizmų žodynus ar žodynus, kuriuose eufemizmai pateikiami tik kaip leksikos dalis (Ayto 2000, Grose 1975, Neaman, Silver 1990, Partridge 2007, Rawson 1983, Ковшова 2007, Сеничкина 2008). Eufemija apima platų vartosenos lauką – štai R. W. Holderio eufemizmų žodyne teminių sričių daugiau kaip 70: amžius, kalėjimas, kūno dalys, melas, prostitucija, politika, rasė, šlapinimasis, vogimas ir kt. Žodžiams *mirti*, *mirtis* pateikiami 202 eufemizmai (Holder 2002: 462–463); nemaža jų dalis turi atitikmenų lietuvių kalboje ar yra nesunkiai suprantami iš konteksto (pvz., *slip away: užmigo amžiams, no longer with us: nė(bė)ra (drauge) su mumis, under the grass: po velėna, food for worms: kirminų maistas, meet your Maker: susitiko Kūrėją, nukeliavo pas Viešpatį* ir pan.). Bet meniniame tekste atpažinti ir ekvivalentiškai išversti specifinės srities, pvz., narkotinių ir psichotropinių medžiagų, eufeminius pavadinimus (pvz., *white girl* 'heroinas', *Chinese tobacco* 'opijus') vertėjui jau gali būti keblu užduotis. Džiugu, kad jau pradėdami ir gretinamieji kelių kalbų eufemijos tyrimai, tokie duomenys labai vertingi vertimo mokslui, nes atskleidžia specifinius kiekvienos kalbos eufemijos reiškinius (Никитина 2009: 1580–1586).

Lietuvių kalbos eufemijos reiškiniai labiausiai tirti etnolingvistikos metodika (Jasiūnaitė 2000, 2005, 2007), pluoštelis eufemizmų pateikiama *Lietuvių kalbos žargono ir nenorminės leksikos žodyno* priede (Kudirka 2012: 686), šiek tiek šiuo aspektu aptarta juridinė retorika (Koženiauskiene 2009: 282–289), bet eufemijos reiškiniai žiniasklaidoje nuosekliai nėra analizuoti (Marcinkevičienė 1998: 76). Lietuvių kalbotyroje eufemizmas apibūdinamas kaip nemalonių ar šiurkščių, vulgarų žodžių švelnesnis, neutralnesnis pakaitas, taip pat dar užsimenama apie tabuistinius dalykus (Gaivenis, Keinys 1990: 61). Šis apibrėžimas siauras ir neišsamus, jis nurodo tik vieną eufemijos požymį – korektiškumą, taktiškumą, bet eufemizmo priskyrimas vien tik tropų sričiai neatitinka šio reiškinio paplitimo ir ypatybių. Dabartinės eufemijos reiškiniai yra išplitę dar ir kaip kalbinė priemonė maskuoti faktus ir manipuliuoti auditorija (Баскова 2006: 25, Москвин 2001: 58–65). Eufemizmo, kaip kalbos reiškinio, tyrimai rodo, kad eufemizacija gali būti vartojama ne tik siekiant kalbėti korektiškai, bet ir manipuliuoti recipientu (Хлынова 1998: 189, Сеничкина 2006: 19–25, Темибраева 1991: 13–16). Jei eufemizmu nepavyksta tiksliai perteikti prasmės, tai jis nėra nei sinonimas, nei eufemizmas, o tik tiesos faktų slėpimas. Tad šiuolaikinę eufemiją jau reikia suprasti dviem aspektais – tai (1) emociškai neutralus žodis ar posakis, kuris vartojamas vietoj sinonimiško jam nemandagaus, šiurkštaus ar nekorektiško; (2) tai ir individualūs, okazionalūs kontekstiniai

pakaitai, kuriais siekiama iškreipti ar slėpti faktus, tikrą reikšmę ir pan. (Ярцева 1998: 590, Свородникова 2005: 355, Крысин 1994: 28–34). Nors išsakyta jau seniai, bet vis dar aktuali yra įžvalga, siūlanti eufemizmus skirstyti į naujuosius ir senuosius, nes būtent naujieji eufemizmai tiesiogiai yra susiję su veidmainiška morale, politine poza, liberalizmo ideologų plepalais (Ларин 1961: 110–117). Šiuolaikiniai eufemizmai taip pat yra vienas iš būdų įtvirtinti sąmonėje naujas socialines ar politines doktrinas (politinio korektiškumo ir pan.), paprasčiau kalbant – „plauti smegenis“, siekiant pakeisti prigimtinių dalykų (senatvės, mirties ir kt.) statusą ir vertę (Тер-Минасова 2000: 215). Šią totalitarinių režimų ypatybę kurti propagandines ir eufemizuotas „lojalias naujakalbes“ (ang. *newspeak*) įžvalgiai yra pašėpęs G. Orwellas kūrinyje *1984-ieji*. Nenuostabu, kad ir dabar toks pseudokorektiškumas žiniasklaidoje glumina, pavyzdžiui, dėl žodžio *pagyvenęs* vartosenos „korektiškoje naujakalbėje“:

Žurnaliūgų debilumo lygis vertas pagarbos! Nuo 45 metų pagyvenę... paduot rašėivas į teismą vieną kartą, kalt kelis tūkstančius už nevisprotiškumą, gal visišku kretinu iki rašliavos neprileistu? (1: šaltiniai nurodomi straipsnio gale) // Kaži kada žmogus jaunas būna, jei 45 jau pagyvenęs? (2)

Nesvarbu, kokia būtų tema: valdžios institucijų veiksmai, ekonomikos situacijos vertinimas ar socialinių grupių problemos ir jų kritika – viešojoje komunikacijoje įtikinimui galima pasitelkti šį manipuliacijos ginklą. Eufemizmai padeda kaitalioti kaukes, žaisti asociacija ir konotacija, „ištirpdyti, blukinti“ akivaizdžią kaltę, abstrakčiu, apibendrintu daugiažodžiu „uždūminti“ situacijos aiškumą.

Taip pat svarbu pabrėžti, kad eufemija nėra vien leksinio lygmens (kaip stilistinė sinonimija: informacija – propaganda) reiškinys (nors šio tipo eufemizavimas ir dažniausias), o labiau stilistinė priemonė, kuri gali būti realizuojama grafiniu, fonetiniu, darybiniu, leksiniu ar sintaksiniu lygiu. Eufeminį efektą galima pasiekti net sintaksiškai tam tikru būdu performuojant sakinį (ar teksto atkarpą) ir taip sumažinant neigiamą aspektą, ar perkeisti, perfraziškai supainioti teksto atkarpos maskuojamąją teminę dominantę ar prasmę, pereiti prie ezopinės kalbos ir pan.

Sistemiškai apibendrinti įvairių tyrėjų pateikiamus eufemizmų kūrimo būdus kebloka, nes klasifikuojant eufemizmus nesilaikoma vieno principo: eufemizmai gali būti skirstomi pagal socialines eufemizavimo sferas ar pagal eufemizavimo būdus (Williams 1975: 200, Вострикова 2008: 41–47, Москвин 2010: 80). Vyraujantis yra skirstymas pagal semantinius ir darybos kriterijus, bent jau leksinius eufemizmus suskirstyti sistemaiškai šie du kriterijai tinka labiausiai. Paminėtini šie pagrindiniai eufemizavimo būdai (Williams 1975: 200, Москвин 2010: 80):

- 1) generalizacija (bendresnės reikšmės žodžio vartojimas), pvz.: *medžiaga – narkotikai, konfliktinė situacija – muštynės, užimti – okupuoti*;
- 2) metaforinė nominacija, pvz.: *pasišaukė Viešpats – mirė, sponsorius – turtingas meilužis, antiteroristinė operacija – kariniai veiksmai*;
- 3) metoniminė nominacija, pvz.: *patiesė uodegą – nustipo*;
- 4) pronominalizacija, pvz.: *eiti į tam tikrą vietą – eiti į tualetą*;
- 5) abreviatūros, trumpinio sukūrimas, pvz.: *TB – tiuberkuliozė*;
- 6) termino, tarptautinio žodžio, skolinio vartojimas, pvz.: *defekacija – tuštinimasis, suicidas – savižudis*;
- 7) perifrazė, pvz.: *atsakingos instancijos – saugumo tarnybos, padaryti cap carap – pavogti*;
- 8) fonetinis analogas, pvz.: *keksas – seksas*;
- 9) litotė, pvz.: *netiesa – melas, neprotingai – idiotiškai*.

Eufemijos reiškinų tyrėjai net nemini grafinės eufemijos arba jai neskiria daugiau dėmesio, nors elektroniniame diskurse tai paplitęs reiškinys. Rašytinėje kalboje, siekiant eufemijos, žodis gali būti perdaromas ar pakeičiamas vietoj raidžių vartojant neraidinius grafinius simbolius, gali būti sukuriama eufemizuoti grafiniai žodžio analogai.

2. Grafinė eufemija

Grafinė eufemija tyrėjų minima retai (Баскова 2006: 18, Лотман 1999: 213) ir kaip manipuliavimo priemonė labai nevertinama, nes grafinė eufemija yra akivaizdi, ji taip išmoningai semantiškai nemaskuoja denotato. Kitų kalbų eufemizmų tyrėjai grafinę eufemiją priskiria praleidimui (ang. *omission*, pvz.: s--- (*shit*)) (Allan, Burridge 1991: 48) ar grafinei elipsei (rus. *графический эллипсис*, pvz.: г...о (*гавно*)) (Никитина 2009: 1581). Grafiniai eufemizmai dažniausiai yra necenzūrinės leksikos substitutai. Labai bendrai grafinę eufemiją galima apibrėžti kaip žodžio dalies praleidimą arba užrašymą kitais simboliais.

Toliau straipsnyje nagrinėjami lietuviškame elektroniniame diskurse rasti grafinės eufemijos tipai. Pavyzdžiai su eufemizmais rinkti iš įvairių internetinių forumų ir interaktyvių internetinių pokalbių („Skype“ ir pan.). Nenorminė, žargoniška internetinių forumų kalba pavyzdžiuose palikta autentiška, netaisyta, neredaguota. Elektroninio diskurso rašyba labai įvairuoja: vartojami įprasti lietuviški rašmenys, bet neretai be diakritinių ženklų („šveplai“), nevartojamos didžiosios raidės sakinio pradžioje, rašoma pagal tartį ir kt. Pavyzdžiai vienas nuo kito atskiriami dviem pasviraisiais brūkšniais //.

Internetinių forumų moderatoriams stengiantis drausti obscenišką leksiką griebiamasi visokiausių grafinės eufemijos būdų, bet kartais automatinė tikryklė įkelia į forumą jau išcenzūruotą tekstą, dažniausiai įvairiai pažymėdama cenzūruotą vietą, pvz.: *Bet reklamuojas tai *pimp...* dejau. (3) // jus *Cenzūra* durni stabiliai, lietuva supistam bankrote ir po kokiu 5 metu ishvis jos nebeliks, a cia kurva vaikai sueja savo teises jobanas reishkia. (4)*

Išnagrinėjus surinktus grafinės eufemijos lietuviškame elektroniniame diskurse pavyzdžius, galima skirti tokius šešis jos tipus:

2.1. Raidės įterpimas. Įterpiama raidė ar kelios raidės, kad automatinė tikryklė neatpažintų obsceniško žodžio, keiksmo, pvz.: *Kakoj ten "mama", paskutinė curva [= kurva] pardavinėjusi savo vaiką. (5) // <kornaz> mazdaug "gaidys" yra keiksmazodis <kornaz> 3 kartus pasakai - banas <saulute> tai tu rashyk gajjdis [= gaidys] <kornaz> nerasytiu <kornaz> principio reikalas (6) // Zinot, o khurva [= kurva] visada liks-khurva, neissiamama tema. (7)*

2.2. Tarpo įterpimas. Žodis gali būti perskiriamas vienu ar keliais tarpais, pvz.: *kas cia per reklama??? Kodel Lietuvoj tokie de biliski [= debiliški] dalykeliai (8) // apturejom siandie krikstynas. ka as galiu pasakyt. pasip izda vojo [= pasipizdavojo] is musu, ir tiek. (9)*

Tarpas gali būti įterpiamas ir po kiekvienos raidės, pvz.: *Mazai kam idomu tokie dalykai, daugumai idomiau su kuom vakar miegojo zvonke, ar kokia provokuojancia suknele uzsidejo valentaite. Cia ir yra didzioji problema. Visiem p o x u i. [p o x u i = poxui] (10) // net nuosavo namo kieme masina su magu bijau palikt,nes p y d e r a i [p y d e r a i = pyderai] lenda ir i kiema. (11)*

2.3. Neraidinio simbolio įterpimas. Žodyje gali būti įterpiamas brūkšnelis, taškas, žvaigždutė ir pan., pvz.: *siemet buvau i Kauna nuvaziaves pagert-o,jopt*vaimat [= joptvaimat] tiltas pastatytas!!! (12) // svaigsta vairuotojų sąskaita išsiplauti pinigėlių - todėl ir avaringumo statistiką pučia, pučia, o eismo saugumas ir lavonų skaičius jiems visiems ne po-chui [po-chui = pochui] (13) // P.ederastai [= Pederastai] iskovajo korumpuoto istatymo pripazinima. (14)*

Rečiau žodyje tokie simboliai įterpiami keliose vietose, pvz.: *Sioj temoj noreciau, jeigu galima, vaziausiu zmoniu konkrečiu pasiulymu, o ne pasip.yz.davojimu [= pasipyzdavojimų]. (15) // Jų yra, tik jos laimingai ištekėję jau seniai, kitaip tariant užimtos padorios visos, jums tik k.ū.roos [= kurvos] belikę. (16)*

2.4. Raidės pakeitimas neraidiniu simboliu. Vietoje raidės ar raidžių gali būti vartojamas neraidinis simbolis (daugtaškis, žvaigždutė, taškas, brūkšnelis ar pan.), pvz.: *Mano batai buvo trys Du nupi***no [= nupizdino] arklys O kad ziema butu salta Tai nupi***no [= nupizdino] ir palta (17) // gal tegu nebeina jis i ta ringa - atp!zdins [= atpyzdins] visi kas netinges, senelis geriau tegu treniravimu uziima (18) // aš ir mano draugai verslinskykai kursim dar daugiau darbo vietų, kitaip*

ajajajajai bankrutuosim ir Lietuvai bus visai ž*pa [= žopa] (19) // Lantra?! Hyundai?! Draugelis nusipirko aparata 93 m. 1.5. B*b*ene [B*b*ene = Bybienė], o ne masina. (20)

Kaip matyti pacituotuose pavyzdžiuose, dažnai rašoma tiksliai tiek neraidinių simbolių, kiek yra praleistų raidžių, pvz.: *Tada belieka koju baliu padaryt nes jau uz---o [= užpiso] litus metyt ant perinstaliavimo* (21) // *viskas buvo labai z***bys [= zajabys] :) labiausiai patiko SUSPERIA, BENEDICTION, ANOMALY* (22) // *Taigi, šiandien užsiminsiu apie tai, kaip valgo gurmanai, o gurmė bus pasiūsti na**ui [= nachui]* (23) // *Tą dieną įėjimas buvo nemokamas ir grojo ch** [= chui] znajet kokia muzika - neto industrija, neto elektronika.* (24)

Gali būti rašomi ir keli simboliai vietoj vienos raidės arba atvirkščiai – vietoje keturių raidžių tik trys simboliai ir pan.: *Tegu eina na#### [na#### = nachui] visos vilniaus parduotuves, kurios per velines neturejo motyliu.* (25) // *Mane nervina sugryžėliai, kurie užsenyje PEDIGRYPALĄ ryja, o gryžę ohu...itelnus [= ochujitelnus] mafiozus vaidina.* (26)

2.5. Žodžio dalies (pradžios, vidurio, galo) praleidimas. Gali būti užrašoma tik dalis paplitusio keiksmo ar vulgarizmo, pažymint daugtaškiu ar pan., kad žodis yra sutrumpintas. Dažniausiai parašoma tik žodžio pradžia, pvz.: *Papildomas mokestis uz tarsa, o tikslas koks? Jie uz tuos surinktus pinigus valys ora, kazkaip isvalys uzterstuma? Labai abejoju, tiesiog papildomas budas dar labiau zmones pa**... [= padulkint?] (27) // kazin kodėl policininkai geria, todėl kad nuimtu stresa nuo darbo, kad to viso sh... [= šūdo] neparnesu i seima (28) // wieni yra izulesni ir pasiulo mergai ish karto pasi... [= pasipisti], o kiti drovesni ir siulo mergai pirma pabazarint.* (29)

Praleidimą žymintį daugtaškį gali sudaryti du, keturi ir daugiau taškų: *traukia taip idomiai atleidus gaza ji taip kaip rankinis uztrauktas butu. O jei spaudi gaza iki dugno tai eina kaip ispis..... [= išpista] (30) // Nu gerai Vidai, puse by....o [= bybio] tas tavo Fiatas, ala vistiek nepirkciau tos egzotikos.* (31) // *atsirado kazkoku muziku komanda. ir klausia dar tokiu durnu klausimų kad EINA NA.... [= EINA NACHUI] (32) // Juos baznycioj ir toj apgaudineja, seka pasakas apie nebuta pasaku heroju dieva, o jie isizioje klausosi. Juokinga iki apsi... [= apsimyžimo]. (33) // duomenys siunciami nekoduoti - nusisnifinti slaptazodi - kai penkis pirstus apm..... [= apmyžt]. (34)*

Rečiau praleidžiama žodžio pradžia, praleidimą žymint neraidiniais simboliais, pvz.: *Aisku dar bus ne jis ***ijes [= pyzdijęs], nes ten nulupo kazkokie skacai, o pardavineja, tai siskos.* (35)

Kartais praleidžiama vidurinė žodžio dalis, o praleidimas pažymimas daugtaškiu, pvz.: *saw II ir III yra pol ch...ja [= chuja], o hostel - gavno;) mano nuomone, žinoma:) (36) // Mintyse atsiranda tik vienas noras: Pasiust toki asila NACH....j [= nachui] (37) // susivienyti ir nepirkti is perpardavinėtoju ale verslininku nei vieno bilieto ir lai paspringsta ar susikiša i š..-q[= šikną]. (38)*

Gali būti užrašoma tik pradžia paplitusio keiksmo ar vulgarizmo ir po to nerašoma jokių ženklų, nurodančių, kad tai tik fragmentas, pvz.: *apsauginiams tai visiskai po [= pochui] ant tu dviraciū nors ten jie gal 20 min su pjuklu spynas bruzino (39) // Noriu tik suprasti kokio b [= bybio] reikia teketi, kai tau 50+? (40) // vienintelis dalykas kuris uzhp [= užpisa] tai sotaus ir naglo karininko snukis, kuris shiltai ishsimiegojas ir pavalges niekada nesupras to alkano ir sushalusio kareivuko (41) // O eina na [= nachui], maniau Lietuva jau atgyveno sita suda...klydau... (42) // wa tik su dark princu smagu, nu ir dar nuo tu sh [= šūdu] ant sienu sokineti, kur tolyn sviedzia (43) // Kazkoks konstruktorius, kiekvienam modely vis kas nors kitaip, kiekvieno gamintojo kas nors prichimičinta, pilna bloatwaro ir panašaus š [= šūdo]. (44) // Kai seimunai isvaziuoja darbu metu i karibus, indija ar kinija, tai visiems poch [= pochui]. O kai cia nesvarus reikalai vyksta mokslo istaigoje ir du zmones bando apie tai pranesti visiems, tai jus juos mirties bausme norit nuteist.... (45)*

2.6. Užšifravimas. Keiksmas ar vulgarizmas gali būti grafiškai eufemizuojamas, užšifruojamas skirtingų neraidinių simbolių eilute. Dažniausiai tai būna vulgarių žodžių šaknys *pyzd-*, *pis-*, *byb-* ar pan. Tokiais atvejais praleistam žodžiui nuspėti labai svarbus kontekstas – sakinio sintaksinė sandara, vieta sakinyje, jame vartojamų žodžių reikšmė ir kt.: *Draugeliui 316i perechodui tas pats buvo. Vaziavo kol #@%&*\$ [#@%&*\$ = pyzdec?] ir sustojo. Kai isarde viduj rado "Lego" (46) // Chiulpk b"!@\$# [b"!@\$# = bybi] kur tu matei hipoperi skusta galva ir odine sriuke.* (47)

Keiksmas ar vulgarizmas gali būti grafiškai eufemizuojamas sutartiniu ženklu 3.14 (žaisminga sąsaja su matematine sąvoka $\pi = 3,14$), pvz.: *zino kad su mano bajoriais jam bus 3,14zda* [= pyzda] *Cha cha.* (48) // *Sorry, zinau, kad negrazu 3.14zdavotis* [= pyzdavotis] *ir t.t., bet klaust nemastant tai irgi* (49) // *busiu dekingas uz konstruktyvias palaikancias ar priesingas nuomones, o ne 3.14...* [= pyzdavojimus?] (50) // *nu bet Kauno [žaidėjų] pasų tikslumas tai 3,14zdec* [= pyzdec] *+10 metru* (51) // *valdininkai PRIVALO padeti tvarkingai moterai, jei ji augina tvarkingai vaikus, o ne issi 3.14sineti* [= išsipisinti], *kaip iprate susireiksmine sitie snukuciai.* (52)

Keiksmas ar vulgarizmas gali būti grafiškai eufemizuojami sutartiniu ženklu, kilusiu iš garso įrašų cenzūros standartinio garsinio substituto (*pyp, pypt, pimp*): **pyp* neislaikiau statistikos. po velniu... o tiek mokinausi. nzn, ko jie cia is manes reikalauja, disertacijos statistikos tema?* (53) // *tai vakar parodytas reportažas is Zalgirio rubinės po varzybu.Ten vieni PEEp ir PEEp.Ir keikiasi Sabonis. Idemiau pasiklauses supratau jo nepasitenkinimo priezasti-cituoju: "Nu kas per peep sirgaliai, dar peep varzybos nesibaige peep, o jie jau lauk peep ejna, tai kas per peep kultura.Nu praloshem peep, laimesim pas juos peep."* (54) // *Ir dar vienas cyteris ble nx... pypt* (55) // *rimtai o neto adresa gali atsisti,nes mane jau uz.....pypt* [= užpiso] *tas vodafone.* (56)

Tik iš dalies grafinės eufemijos sričiai galima priskirti okazinius fonetinius eufemizmus. Siekiant, kad komentarų ar forumų tikryklė neaptiktų obsceniško žodžio – jis grafiškai perdirbamas į asociatyvų fonetinių eufemizmą, pakeičiant raidę į panašią, tariant tokius eufemizmus jie lengvai atpažįstami. Anglų kalbos tyrėjai šį būdą priskiria prie savitų darybinių perdirbinių (ang. *clipping*), kai panaudojamas eufemizuojamo žodžio fragmentas, pvz.: ang. *jeeze* (= Jesus Christ). Pavyzdžiui: *jei turi omeny kad kujovai* [= chujovai] *vedesi, tai ten ne spynele, o starteris buvo kaltas* (57) // *O ar EU pidzerastu* [= piderastų] *atsiklauset, ar leidzia rengt rally?* (58) // *Jei toks neesate ar nemegstate buti ,galite tai suvaidinti ,bent pakol duos pizt* [= pist;)] *cha cha , vyrai sako kad nori nekaltos i zmonas* (59) // *Nu kaip pasakyt, ne tik kelmuciai, ta miskelio puse link Heso labai pamege visokie federastai* [= pederastai] *ir iskrypeliai* (60) // *robotai ir maista gamins, ir indus plaus, ir vaikus augins, tai kas gi daugiau boboms is malonumu beliks -tigi tik skarmalu matavimasis ir zeksas* [= seksas] (61) // *išlindo bolševikine žydkiaulė, kuris kogero dar ir federastas* [= pederastas]. (62)

Elektroniniame diskurse gana retai, bet pasitaiko mišrios eufemijos atvejų, dažniausiai tai grafiniai-fonetiniai eufemizmai, pvz.: *O pasirode,kad tiesiog metai man pasitaike ku*jovi...* [= chujovi] (63) // *įsivaizduok, kad tave apstoja „60 ir daugiau“ amžiaus „panelės“, ir vienintelis jų pageidavimas=reikalavimas yra pasi-bir-bir* [= pasibirbinti]. (64)

3. Išvados

Senajo tipo eufeminės substitucijos pagrindinė funkcija buvo šiurkštų, įžeidžiantį, vulgarų žodį ar posakį pakeisti taktiškesniu ar neutralėsiu, šiais laikais eufemizmai pasitelkiami dar ir kitam dalykui – maskuoti faktus ir manipuliuoti auditorija, slėpti tiesą, akivaizdžią kaltę. Naujoji eufemija ypač aktuali siekiant propaguoti ir įtvirtinti naujas socialines ar politines doktrinas, „pozityviai informuoti“ apie totalitarinių režimų vykdomus karo veiksmus ir pan.

Grafinė eufemija manipuliatyvioje žiniasklaidoje nėra dažna dėl akivaizdumo. Grafinių eufemizmų kaip necenzūrinės leksikos substitutų daugiausiai vartojama internetiniuose forumuose, straipsnių komentaruose, interaktyvių pokalbių kanaluose. Vartojant grafinį eufemizmą automatinė tikryklė neatpažįsta keiksmo, vulgaraus žodžio ir leidžia įkelti žinutę.

Straipsnyje išskirti šeši elektroninio diskurso grafinės eufemijos tipai: raidės įterpimas, tarpo įterpimas, neraidinio simbolio įterpimas, raidės pakeitimas neraidiniu simboliu, žodžio dalies (pradžios, vidurio, galo) praleidimas ir užšifravimas. Greta jų aptariami okazinės ir mišriosios eufemijos atvejai. Pats dažniausias yra žodžio dalies (pradžios, vidurio, galo) praleidimas, neretas yra ir raidės pakeitimas neraidiniu simboliu. Rečiau pasitaiko eufemizavimas įterpiant į žodį raidę, tarpą ar kokį neraidinį simbolį, patys rečiau ir nepopuliarūs yra eufemizuojamo žodžio užšifravimo atvejai.

Šaltiniai

- (1) <http://www.delfi.lt/news/daily/Health/article.php?id=55175589&com=1&s=1>
- (2) <http://www.delfi.lt/news/daily/Health/article.php?id=55175589&com=1&s=5&no=40>
- (3) [http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/154890.241-\(470389090\)](http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/154890.241-(470389090))
- (4) <http://www.snekam.lt/viewtopic.php?t=4910&sid=6290dc8336b101ba3d28723e29267475>
- (5) http://www.alfa.lt/komentarai/straipsnis/10294427/?page=41&Kedzio.sesuo.su.dukterecia.nakvos.Vaiko.raidos.centre.papildyta.22.40.=2009-10-12_16-09
- (6) „mIRC“ interaktyvių pokalbių žurnalas (ang. *chat log*) (2005-11-15), asmeninis archyvas
- (7) <http://www.lrytas.lt/?id=13325006251331367763&view=6&p=5>
- (8) <http://www.delfi.lt/news/balsuok2011/naujienos/article.php?id=42048165&com=1&s=5&no=0>
- (9) <http://northinsoul.blogas.lt/all-i-can-do-iiiiis-try-41.html>
- (10) <http://mokslas.delfi.lt/science/article.php?id=42688911&com=1&s=2&no=20>
- (11) [http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/131885.241-\(121580400?PHPSESSID=2ab0e15d8ef9d4f26d9a6e5c69e0b66e](http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/131885.241-(121580400?PHPSESSID=2ab0e15d8ef9d4f26d9a6e5c69e0b66e)
- (12) <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=14689738&com=1&s=2&no=20>
- (13) <http://verslas.delfi.lt/automoto/article.php?id=5334405&com=1&s=5&no=60>
- (14) http://www.alfa.lt/komentarai/straipsnis/10311023/?page=181&ascending=true&Vilniuje.pras.oma.leisti.surengti.geju.parada=2010-01-22_18-18
- (15) <http://www.klajoklis.lt/print.php?type=F&thread=1023&page=0>
- (16) <http://m.delfi.lt/gyvenimas/article.php?id=50254418&com=1&no=0&top=1>
- (17) <http://anekdotai.heh.lt/anekdotas/mano-batau-buvu-trys-du-nupi-no-arklys-o-1.html>
- (18) <http://m.lrytas.lt/?id=12573379441257077471&view=6>
- (19) <http://verslas.delfi.lt/business/acerniauskas-darbdaviu-siulymai-iki-78-val-ilginti-darbo-savaite-bandomaji-laikotarpi-nepriimtini.d?id=50829164&com=1&no=0&top=1>
- (20) [http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/1967.241-\(706459745](http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/1967.241-(706459745)
- (21) http://forum.lrytas.lt/topic_show.pl?tid=35788
- (22) <http://www.ferrum.lt/phpbb/viewtopic.php?t=16721&start=360>
- (23) <http://igelis.wordpress.com/2010/09/22/buti-gurmanu-rudeniskas-pautu-saslykas>
- (24) http://www.ore.lt/t_viena.html
- (25) <http://www.zvejys.lt/forum3/index.php?showtopic=1859&mode=threaded&pid=29309>
- (26) <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=9475446&com=1&s=2&no=1080>
- (27) <http://verslas.delfi.lt/automoto/es-ivedamas-ekologinis-mokestis-automobiliams.d?id=55659211&com=1&no=0&top=1>
- (28) <http://www.diena.lt/naujienos/kriminalai/traku-policijos-vadovas-pasiprase-i-zemesnes-pareig-as-332870/komentarai/puslapis2>
- (29) [http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/168655.61-\(771888848](http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/168655.61-(771888848)
- (30) <http://forumas.bmwfan.lt/viewtopic.php?p=152120>
- (31) <http://m.delfi.lt/auto/article.php?id=54736417&com=1>
- (32) http://www.games.lt/g/temos.diskusiju_zinutes/233916.28?sev=page
- (33) <http://pilietis.delfi.lt/news/vandziogalos-baznycioje-antgamtinis-reiskinys.d?id=58904541#ixzz1xZNR0cgd>
- (34) [http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/601073.461-\(1140045406](http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/601073.461-(1140045406)
- (35) [http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/154890.241-\(470389090](http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/154890.241-(470389090)
- (36) <http://www.ferrum.lt/phpbb/viewtopic.php?p=154687&highlight=&sid=7fb4f945d804e709e60e8e586af4f580>
- (37) <http://m.delfi.lt/naujienos/article.php?id=51148815&com=1&no=0&top=1>
- (38) <http://sportas.delfi.lt/basketball/article.php?id=43206031&com=1&s=1>
- (39) <http://www.gerasdviratis.lt/forum/viewtopic.php?f=15&t=2319&start=0>
- (40) <http://pramogos.delfi.lt/people/53-metu-sporto-zurnaliste-ljanusonyte-amzina-meile>

- prisieke-mylimajam-is-vokietijos.d?id=59080357#ixzz207jNeYEi
(41) [http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/109161.465-=\(2072566272](http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/109161.465-=(2072566272)
(42) <http://www.shuffle.lt/print.php?type=F&thread=1812>
(43) http://www.games.lt/g/temos.diskusiju_zinutes/189126.33?sev=sort
(44) <http://m.delfi.lt/mokslas/article.php?id=54120701&com=1>
(45) <http://m.delfi.lt/naujienos/article.php?id=51687833&com=1&no=0&top=1>
(46) „mIRC“ interaktyvių pokalbių žurnalas (2004-02-21), asmeninis archyvas
(47) <http://pramogos.delfi.lt/people/article.php?id=3003749&com=1>
(48) [http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/863173.61.3-=\(229471138](http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/863173.61.3-=(229471138)
(49) [http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/525337.241-=\(766568127](http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/525337.241-=(766568127)
(50) <http://forum.xtra.lt/viewtopic.php?f=6&t=8193&start=180>
(51) <http://sportas.delfi.lt/abroad/article.php?id=7211307&com=1&s=1&no=0>
(52) <http://m.lrytas.lt/?id=13115788971309318190&view=6>
(53) <http://spartaner.blogas.lt/page/4>
(54) <http://sportas.delfi.lt/basketball/article.php?id=3308244&com=1>
(55) [http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/278083.201-=\(2115097510?PHPSESSID=fd25a0481283f6368e37e625775c0d67](http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/278083.201-=(2115097510?PHPSESSID=fd25a0481283f6368e37e625775c0d67)
(56) <http://forumas.mamyciuklubas.lt/mamos-uzsienyje/?t=2211&p=160>
(57) <http://civicclub.lt/forum/viewtopic.php?f=8&t=14&start=3195>
(58) <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/article.php?id=55740889&com=1&s=5&no=20>
(59) <http://pilietis.delfi.lt/news/article.php?id=54129749&com=1&s=1&no=280>
(60) [http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/772741.41.7-=\(2026648287](http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/772741.41.7-=(2026648287)
(61) <http://mokslas.delfi.lt/technology/article.php?id=54218721&com=1&no=0&top=1>
(62) <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=36537151&com=1&s=2&no=220>
(63) <http://m.delfi.lt/pramogos/article.php?id=53038133&com=1&no=0&top=1>
(64) <http://mokslas.delfi.lt/science/article.php?id=52648663&com=1&s=1&no=40>

Literatūra

- Ayto, J. 2000: *Dictionary of Euphemisms*, London: Bloomsbury.
Allan, K., Burrige, K. 1991: *Euphemism and Dysphemism: Language Used as a Shield and Weapon*, Oxford, UK: Oxford University Press.
Allan, K., Burrige, K. 2006: *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*, Cambridge: Cambridge University Press.
Gaivenis, K., Keinys, S. (sud.) 1990: *Kalbotyros terminų žodynas*, Kaunas: Šviesa.
Grose, F. 1975: *Classical Dictionary of the Vulgar Tongue*, London. Prieiga internete: <http://www.gutenberg.org/ebooks/5402> [žiūrėta 2012-05-02].
Holder, R. W. 2002: *How Not to Say What You Mean: A Dictionary of Euphemisms*, Oxford, UK: Oxford University Press.
Jasiūnaitė, B. 2000: Būdingesnės lietuvių eufemizmų ypatybės. *IX tarptautinis baltistų kongresas: pranešimų tezės*, Riga, 116–117.
Jasiūnaitė, B. 2005: Eufemizmai tarmėse bei tautosakoje: problemos ir perspektyvos. *Baltistica*, VI priedas, 101–117.
Jasiūnaitė, B. 2007: Žemaičių formuliniai keiksmai. *Tautosakos darbai* 34, 257–276.
Koženiausienė, R. 2001: *Retorika: iškalbos stilistika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
Koženiausienė, R. 2009: *Juridinės retorikos pagrindai*, Vilnius: Registrų centras.
Krieger, P., Hantschel, H. J. 2001: *Praxis-Handbuch Rhetorik*, Niedernhausen: Falken Verlag.
Kudirka, R. 2012: *Lietuvių kalbos žargono ir nenorminės leksikos žodynas*, Kaunas: Technologija.

- Liszka, J. J. 1990: Euphemism as transvaluation. *Language and Style* 23, 409–424.
- Marcinkevičienė, R. 1998: Eufemijos grimasos. *Kalbos kultūra* 71, 75–78.
- McGlone, M. S., Beck, G., Pfister, R. A. 2006: Contamination and camouflage in euphemisms. *Communication Monographs* 73, 261–282.
- Neaman, J. S., Silver, C. G. 1990: *Kind Words: A Thesaurus of Euphemisms*, New York: Avon Books.
- Partridge, E. H. 2007: *The New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English*, London: Routledge.
- Rawson, H. 1995: *Rawson's Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk*, New York: Crown Publishers.
- Schippan, T. 1992: *Lexikologie der Deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Williams, J. M. 1975: *Origins of the English Language: A Social and Linguistic History*, New York: Free Press.
- Баскова, Ю. С. 2006: *Эвфемизмы как средство манипулирования в языке СМИ (на материале русского и английского языка)*, Автореф. дис. канд. филол. наук, Краснодар.
- Вострикова, О. В. 2008: К вопросу о систематизации лексических эвфемизмов, *Вестник Московского городского педагогического университета (серия Филология. Теория языка. Языковое образование)* 1 (18), 41–47.
- Гальперин, И. Р. 1981: *Стилистика английского языка*, Москва: Высшая школа.
- Ковшова, М. Л. 2007: *Семантика и прагматика эвфемизмов. Краткий тематический словарь современных русских эвфемизмов*, Москва: Гнозис.
- Крысин, Л. П. 1994: Эвфемизмы в современной русской речи. *Русистика* 1-2, 28–49. Prieiga internete: <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm> [žiūrėta 2012-04-21].
- Кудрявцев, А. Ю., Куропаткин Г. Д. 1993: *Англо-русский словарь-справочник табузированной лексики и эвфемизмов*, Москва: КОМТ.
- Ларин, Б. А. 1961: Об эвфемизмах. *Учёные записки ЛГУ (серия филологических наук)* 60 (301), 110–117.
- Лотман, Ю. П. 1999: *О поэтах и поэзии*, Санкт-Петербург: Искусство-СПБ.
- Москвин, В. П. 2001: Эвфемизмы: системные связи, функции и способы образования. *Вопросы языкознания* 3, 58–70.
- Москвин, В. П. 2007: *Выразительные средства современной русской речи. Тропы и фигуры. Терминологический словарь*, Ростов: Феникс.
- Москвин, В. П. 2010: *Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка*, Москва: Ленард.
- Никитина, И. Н. 2009: Бытовые эвфемизмы в контексте разных языков. *Известия Самарского научного центра РАН* 11 (4-6), 1580–1586. Prieiga internete: http://www.ssc.smr.ru/media/journals/izvestia/2009/2009_4_1580_1586.pdf [žiūrėta 2012-05-01].
- Свородникова, А. П. (ред.) 2005: *Энциклопедический словарь-справочник. Выразительные средства русского языка и речевые ошибки и недочеты*, Москва: Флинт.
- Сеничкина, Е. П. 2006: *Эвфемизмы русского языка. Спецкурс: Учебное пособие*, Москва: Высшая школа.
- Сеничкина, Е. П. 2008: *Словарь эвфемизмов русского языка*, Москва: Наука.
- Темибраева, Е. К. 1991: Эвфемизмы в языке политики и художественной литературе. *Слово в словаре и в тексте*, 13–21.
- Тер-Минасова, С. Г. 2000: *Язык и межкультурная коммуникация*, Москва: Слово.
- Хлынова, В. В. 1998: Эвфемизмы и дисфемизмы как способ выражения оценочности в телевизионной речи политиков и журналистов. *Филологические этюды* 1, 189–191.
- Ярцева, В. Н. (ред.) 1998: *Языкознание: большой энциклопедический словарь*, Москва: Большая Российская энциклопедия.

*Gauta: 2012 m. kovo 20 d.
Priimta: 2012 m. gegužės 20 d.*

*Robertas Kudirka
Vilniaus universitetas
Kauno humanitarinis fakultetas
Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas
El. paštas: kudirka@gmail.com*